

דבר הרהיבית

י"ד ע"י הרה"ג ר' יהושע נחמן שליט"א מרבני בית החוראה לענייני ריבית

גליון פ"ה

פרשת וירא

נושא השבוע
להקדים לשלם לפועל

[בספר 'ריבית הלכה למעשה' סימן י"ד]

דבר העורך

לאחר כמה שבועות שלא נדפס הגליון, ורבים אמרו מי יראנו טוב, להרבות עוד בהפצת הלכות בהלכות ריבית, בס"ד נמשיך לכתוב, ויהי רצון שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה. בפרשתנו ידוע מה שפירש רש"י וַיֵּרָא אֱלֹהֵי ה' בְּאֵלֵי מִקְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כָּחֵם הַיּוֹם. פירש"י: פֶּתַח הָאֵהָל: לראות אם יש עובר ושב ויכניסם לביתו.

היינו שאברהם אבינו היה כל כך דבוק במדת החסד שלא היה מסוגל שיעבור עליו יום אחד בלי מצוות הכנסת אורחים.

יש להעתיק לשונו של השל"ה הק' [סוף מסכת פסחים, מובא בילקוט "המחדש בסובר" עמוד קכ"ט] וזה לשונו "עולם חסד יבנה" [תהילים פ"ט ג] על כן יזהר מאוד שלא יהא שום יום מימי חייו בלי גמילות חסדים, או בגופו [לעזור לחבירו בגוף] או בממונו, [לעזור לחבירו בממון, צדקה או הלואה, וכדומה] או בנפשו, דהיינו שמלמד תורה עם חבירו, או עם בן חבירו. . . ואז יתנהג עמו הקב"ה במדת החסד. יש לנו להתבונן בזה כמה יש להיטיב עם הזולת, וזה אחד מן הטעמים שיש מצוות ריבית כדי להיטיב עם השני, בלי שיהיה לו הפסד מזה.

פסקי הלכות

בענין לשלם מראש לפועל כדי לקבל מחיר יותר זול

א. זמן התשלום לפועל מן הדין הוא, ביום שהפועל סיים לעבוד, וגם אם זה עבודה מתמשכת, הזמן שחייב לשלם מן הדין הוא כשמסיים את העבודה, אלא שאם מנהג המדינה לשלם קודם, בזה הולכים אחר המנהג, וחייב לשלם קודם.

ג. בשוכר פועל אסור להזיל רק אם התחיל לעבוד

אין להקדים לשלם מראש יותר בזול, לפועל שהוא עובד בשכירות, [לדוגמא אחד ששכר אברך ללמוד עם בנו כל יום, וישלם לו כל חודש סך 600 ₪, כל זמן שעדיין לא התחיל ללמוד עם בנו, אסור שהאברך יאמר לו שאם יקדים לשלם לו על כל השנה ישלם רק 5,000 ש"ח].

ואם האברך כבר התחיל במלאכה, שכבר התחיל ללמוד עם בנו, בזה מותר לשלם לו מראש גם על כמה חדשים, ומותר אפילו להזיל על זה. [לדוגמא שסיים עם האברך שילמד עם בנו, וכבר התחיל ללמוד עם בנו, מותר לו לסכם כעבור חודש, או שישלם לו כל חודש 600 ₪, או שיקדים לשלם לו עכשיו 6,000 ₪ למשך 12 חדשים, ואין בזה איסור].

אבל בשכירות פועל שהוא קבלן אין איסור להקדים לשלם. להקדים לשלם לפועל "מחיר הרגיל" לפני שהתחיל לעבוד.

כתבו הפוסקים [ראה בחלקת בנימין סימן קע"ו עמוד תקצ"ח ד"ה ושכרו, שמותר להקדים לשלם לפועל על עבודתו מחיר רגיל. ובגליון הבא יתבאר בס"ד.

הפנה של הילדים

דין: מי שמקדים לשלם משלם יותר זול

אם אחד שכר את חברו שיעבד אצלו או שיעזור לו ומקדים לשלם לו קדם שהתחיל לעבד אצלו, ומשלם לו יותר זול בגלל זה, שגך בזה אסור.

ואם כבר התחיל לעבד אין אסור בזה.

דגמא: שני אחים יהודה ויוסף

יהודה סיים מסכת וארגן "מסבת סיום" ורצה שאחיו יוסף יבוא לעזור לו, ויהודה בקש מיוסף שיבוא לעזור לו ויתן לו על זה 2 כרטיסים מהכרטיסים שיש לו באסוף.

אמר לו יוסף במקום שתתן לי אחר כך 2 כרטיסים, תן לי עכשו 1 כרטיס ואני אבוא לעזור לך מחר.

אלא ששואל אם יש בזה רבית שמשלם לאחיו יותר זול (רק כרטיס אחד) בגלל שמקדים לשלם לו קדם.

תשובה

אם עדין לא התחיל יוסף לעזור [בענין הסיום] לאחיו, אסור להקדים לשלם לו יותר זול (אבל לשלם מראש מחיר הרגיל [2 כרטיסים] מתוך ורק לעשות הנחה בגלל שמשלם קדם זה אסור.

ברכת מזל טוב

להרה"ח ר' אשר רוזנגרטן שליט"א
לרגל לידת בתו במזל טוב
שיזכה לגדלה לתורה ולחופה ולמעשים טובים

ברכת מזל טוב

להרב אב"ד קראלי אשדוד שליט"א
העומד לימין המערכת בכל עת
לרגל נישואי בתו במזל טוב
יום ב חיי שרה אולמי היכלי מלכות ב"ב

לעילוי נשמת

הגה"צ ר' חיים יחיאל בן ר' אברהם
אלטר רויטמן ע"ה
נלב"ע י"ח מרחשון תשע"ד ת.נ.צ.ב.ה.
נודב על ידי בני המשפחה שליט"א

מעשה בריבית

מרפאת שיניים שמציעים שם לאנשים שתי מחירים

1. מחיר אם ישלם בתשלומים, 2. מחיר יותר זול אם ישלם הכל מיד. שאלה ששואלים, אדם נכנס לרופא שיניים, והרופא עשה לו בדיקות, והרופא יצא ואמר לו שלפי מה שרואה בתוצאות של הבדיקות, יש לו צורך לעשות סדרה של כמה טיפולים, ואומר לו שיש למזכירות לסדר תור לטיפולים, וכשניגש למזכירות לסדר תור קיבל הצעת מחיר על כל הטיפולים סך כולל 5,000 ₪, והציעו לו שם במזכירות שאם ישלם הכל מיד [בתשלום אחד] יקבל 10% הנחה, וישלם רק 4,500 ₪. והוא כששמע את הבדל המחיר רוצה לשלם עכשיו סך 4,200 ₪, אלא ששואל אם יש בזה איסור ריבית, שמקדים לשלם עכשיו על הטיפולים, ובכך משלם מחיר יותר זול.

תשובה

יש לחלק את התשובה לב' סוגי תשלומים

להקדים לשלם עכשיו ולקבל מחיר יותר זול, שהרי אינו קונה עכשיו עם הכסף עבודה של רופא מסויים, אלא משלם למרפאה על טיפולי שיניים, שהם ידאגו לו לרופאים טובים שיטפלו בשיניים. (ואפילו אם מסכם על רופא פלוני שהוא יטפל לו את כל הטיפולים, אפילו הכי מכיון שאינו שוכר את הרופא בעצמו, אלא משלם למרפאה, אין שייך בזה היתר הנזכר לעיל לגבי מי ששוכר רופא - "קבלן" שנחשב שהכסף קונה עכשיו, ולכן במשלם למרפאה אין להקל מטעם זה.

ד. אולם יש ב' אופנים שמבואר להיתר:

1. אם כבר התחילו את הטיפול הראשון. [היינו באופן שמשלם רק לאחר טיפול הראשון], [ובס"ד יבואר בגליון אחר מהות ההיתר בזה] ולענין אם צילום נחשב כתחילת מלאכה, ראיתי בספר 'ריבית מפורשת' בשם הג"ר מאיר שטיינברג שליט"א שיש להחשיבו כתחילת מלאכה, אולם יש אומרים שכיון שאין זה בהכרח חלק משאר הטיפולים, אין זה כתחילת מלאכה].

2. אם יש סיבה אחרת למה מוזילים למשלם את הכסף מראש, כגון שעל ידי זה שמשלם מראש לא יעבור באמצע למקום אחר, באופן זה שייך להתיר, וזה באופן שישכמו לקבל עכשיו גם אשראי ב-10 תשלומים על כל הכסף, [חוץ אם יש להם סיבה שאינם משתמשים כלל עם אשראי וצ'קים] באופן זה שייך סיבה זו, אבל אם מוכנים לקבל אשראי, אבל על אשראי בתשלומים אינם נותנים הנחה, שוב אין שייך היתר זה. וכן ישנם עוד אופנים ששייך שיש להם סיבה להוזיל, כגון אם אינם נותנים קבלה על מזומן] אבל באופן כללי אם דורשים את הכסף מראש אין שייך להקל.

א. אופן א' שמקדים לשלם מראש לרופא שיניים פרטי

באופן זה, יש להתיר.

הנה אף שהזמן שהוא חייב מן הדין לשלם לרופא על הטיפול שיניים, הרי זה כל פעם כשמסיים טיפול נוסף. ואם כן כשמשלם בהתחלה יותר זול, כשמשלם מראש באמת נחשב שמקדים לשלם ואם כן יש לחוש לאיסור ריבית, [שהרופא יחזיר לו טיפול שווה יותר]. ובאמת בשכירות פועל יש איסור בזה [שו"ע סי' קע"ו ס"ח].

ב. באופן זה כתבו הפוסקים להתיר.

שמכיון שנידון את הרופא כ"קבלן" ולא כשכיר יום, שהרי אין משלמים לרופא לפי שעות אלא משלמים לו על מה שטיפל טיפול מסוים ועל זה יקבל שכרו ואם כן דינו כקבלן.

ובשכירות פועל "קבלן" הדין הוא שאם עושה קנין שמחייב אותו לעבוד אח"כ אין הפועל יכול לחזור בו (סתם בלא סיבה) ולכן באופן זה אין איסור להקדים לשלם שכר בתחילה (ואף יותר זול) ואין זה נחשב שמקדים לשלם אלא נחשב שמשלם עכשיו וכאילו קונה את הרופא שיעבוד בשבילו.

ולכן ברופא שמשלמים לו מראש על העבודה, מותר להקדים לשלם לו יותר זול.

(אבל דוקא בתנאי שיש קנין, שהרופא מחוייב לבוא לעבוד ואינו יכול לחזר בו, אבל אם הרופא אינו מתחייב לבוא לעבוד אין שייך היתר זה).

ג. אבל כשמדובר במרפאת שיניים יש לזה דין שונה

כשמקדים לשלם למרפאת שיניים ואינו משלם לרופא עצמו, באופן זה דינו כפסיקה, כמקדים לשלם על חפץ ומקבל את החפץ אחר כך, והוא הדין בזה, אין היתר

העולה להלכה

1. להקדים לשלם יותר זול מראש לרופא פרטי - יש להתיר.

2. להקדים לשלם למרפאת שיניים יותר זול

אם מוזילים בגלל הקדמת המעות, יש איסור.

אלא שאם כבר התחילו לטפל בשיניים, מותר לשלם כבר אחר הטיפול הראשון על כל הטיפולים וצילום לבד יש שאלה אם נחשב שהתחיל במלאכה.

וכן אם מוכנים לקבל את הכסף גם בתשלומים, והעיקר זה רק שיסדר את התשלום מראש אין שום איסור.

ואם חתומים על היתר עייסקא [בדרך כלל] הרי זה מותר.